

Ege - Doğu Akdeniz Dekleminde Kıbrıs'ın Stratejik Konumu ve Annan Planı

Mustafa KIBAROĞLU^(*)

Giriş

Türk ve dünya kamuoyunda son yıllarda sıkça vurgulanan bir görüşe göre, Kıbrıs sorunu çözümlendiği takdirde Türkiye'nin Yunanistan ve Avrupa Birliği (AB) ile ilişkilerinin istenilen seviyelere çıkartılabileceğine inanılmaktadır. Konuya bu şekilde yaklaşılması sebebiyle sorun son yıllarda sadece doğu Akdenizde üzerinde iki farklı milletten ve iki farklı dinden insanların yaşadığı bir kara parçasında yeniden bir devlet yaratma çabası olarak değerlendirilmeye başlanmış ve bu yaklaşım büyük oranda kabul görmüştür. Oysa bu yanıltıcı bir yaklaşımdır. Aslolan, ancak Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunlara bir çözüm bulunduğu takdirde Kıbrıs konusunun bir sorun olmaktan çıkacağına anlaşılması gerektiğidir. Bir başka deyişle, Türkiye ile Yunanistan arasında kısmen tarihten, kısmen de iki ülke arasındaki coğrafyadan kaynaklanan sorunlar çözümlenemediği takdirde, Kıbrıs'ta "Annan Planı da referans alınarak" ya da bir başka platformda "çözüm" bulunsa dahi, doğu Akdeniz'de istikrar ve barış sağlanacağı düşünülmürken, Ege'de ciddi sorunların önünün açılması riski daha da belirginleşecektir.

^(*) Doç. Dr., Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

Ege'de Türk - Yunan Dengesi

1923 yılında Lozan Antlaşmasıyla Türkiye ve Yunanistan arasında tekrar bir savaş çıkmasına sebep olabilecek faktörlerin ortadan kaldırılmasına yönelik önlemler alınmaya özen gösterilmiştir. Bunların en başında, Ege denizindeki adaların silahsızlandırılmış bir statüde olmasının karara bağlanmış olduğu sayılabilir. Söz konusu coğrafyanın son derece karmaşık bir yapı içermesi sebebiyle, silahlanma yoluyla taraflardan birinin kendisine önemli avantaj sağlamasının zamanla açık çatışmaya dönüşebilecek olması ihtimali karşısında, adaların silahtan arındırılmış statüde olmaları yoluyla bir denge kurulabileceğine inanılmıştır. Oysa bu denge kısa süre sonra Yunanistan'ın tek yönlü girişimleri ve "oldu bitti" şeklinde izlediği politikalar sebebiyle bozulmaya başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı öncesinde başlayan ve esas olarak 1974 Kıbrıs Barış Harekatı sonrasında hızlanan bir süreç içinde Yunanistan Ege denizindeki bir çok adayı silahlandırmış, birçoklarında ise askeri hareket ortamında önemli lojistik destek sağlayabilecek alt yapılar inşa etmiştir.¹

Yunanistan'ın 1923 yılında Lozan'da ve 1947 yılında Paris'te imzalanan uluslararası antlaşmaların hükümlerine aykırı bir şekilde gerçekleştirdiği bu gibi girişimlerinin sonucunda Ege'de zaman zaman krizler yaşanmaya başlamıştır. Yaşanan krizlerin ardındaki en önemli sebep söz konusu coğrafya üzerinde egemenlik tartışmasının iki ülke arasında hukuk çerçevesinde çözümlenememiş olmasıdır. Bununla birlikte, iki ülkenin, sorunların gerek içeriğine, gerekse çözüm yollarına ilişkin yaklaşımlarının önemli farklılıklar içermesi de çözüm arayışlarının sonuçsuz kalmasında etkili olmuştur.

En önemli anlaşmazlık konularının başında, Yunanistan'ın taraf olduğu, ancak Türkiye'nin imzalamadığı, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)'nin taraf olan ülkelerin karasularını 12 mile kadar çıkartmalarına olanak sağlayan hükmünü, uygun gördüğü zamanda ve ortamda, yürürlüğe koyma yoluna gidebileceğine dair ısrarlı tutumu ve bu yöndeki açıklamaları gelmektedir.² Hali hazırda 6 mil olarak uygulanan karasuları dikkate alındığında, Yunanistan Ege'nin %43.68'i, Türkiye ise %7.46'sı üzerinde egemenliğe sahiptirler. Geri kalan %48.85'lik alan uluslararası su-

¹ Bu konuda kapsamlı bir çalışma için bkz. Sıtkı Egeli, *Greek Air Power*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bilkent Üniversitesi, 1998.

² Kaynak, T.C. Dışişleri Bakanlığı web sitesi (www.mfa.gov.tr). Bu konuda ayrıca akademik bir değerlendirme için bkz. Yüksel İnan & Sertaç Başeren, "The Troubled Situation of the Aegean Territorial Waters", *Hellenic Studies*, Cilt. 4, sayı. 2, 1996, s. 57-58.

lar olarak kabul edilmektedir. Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkartması ve buna Türkiye'nin de aynı yönde karşılık vermesi durumunda Yunanistan %71.53 ve Türkiye %8.76 oranlarında Ege'de egemenlik hakkına sahip olacaklardır. Görülebileceği gibi her iki ülke birlikte karasularını 12 mile çıkartmaları durumunda dahi Türkiye'nin kazanımı sadece bir birim olurken Yunanistan karasularını 28 birim arttırmaktadır. Kıta sahanlığının belirlenmesi hususunda da Yunanistan'ın Türkiye'nin hayati çıkarlarını dikkate almayan şekilde davranabileceğine ilişkin görüşün Türk tarafında hakim olduğu görülmektedir.³ Bu konularda Yunanistan'ın tek taraflı girişimlerinin iki ülke arasında bir savaşa yol açabileceği de vurgunlanan diğer bir husus olarak dikkat çekmektedir.⁴

Sorunların halen bir çözüme ulaşmamış olmasına karşın iki ülke arasında, zaman zaman savaşın eşiğine kadar gelirse dahi, belli bir istikrarın varlığından söz etmek mümkündür. Bu istikrarı sağlayan unsurlar arasında, her iki ülkenin de NATO bünyesinde müttefik olmaları, demokratik parlamenter rejimlerle yönetilmeleri ve Yunanistan'ın üyesi olduğu AB'ye Türkiye'nin de üye olmak istemesi ve bu yolda attığı siyasi adımlar sayılabilir. Ayrıca, PKK terör örgütünün başının Yunanistan'ın Kenya'daki büyükelçiliğinde ele geçirilmesi sonrası başlayan ve her iki ülkede meydana gelen depremler sonrası yoğunlaşan diplomatik ve ekonomik alandaki uzlaşma girişimlerinin de istikrarın geliştirilmesine katkısı olduğu düşünülebilir.

Ancak, yukarıdaki unsurların bir çoğunun geçerli olduğu dönemlerde de Yunanistan'ın tek taraflı girişimleri sonucu ortaya çıkan krizlerin açık bir savaşa dönüşmesini engelleyen en temel unsur, Türkiye'nin Kıbrıs adası üzerinde konuşlandığı Kolordu düzeyindeki askeri varlığı olmuştur. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) topraklarında konuşlandırılmış güçlü teçhizatlı ve iyi eğitilmiş 40 binin üzerinde askerden oluşan Türk Kolordusu'nun varlığı sebebiyle Yunanistan'ın Ege denizinde Türkiye'nin hayati çıkarlarına darbe vurabilecek yeni evrivakilere girişmesi caydırılmaktadır.

³ Bkz. Sami Doğru, "Ege Denizi Kıt'a Sahanlığı Uyuşmazlığına Çözüm Önerisi: Ortak Arama ve İşletme", *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE) Yayınları, Cilt 1, Sayı 2, Eylül 2003, s. 221-239.

⁴ Yunan Parlamentosu'nun 1995 yılında BMDHS'ni onaylamasının ve hükümetin karasularını 12 mile kadar çıkartma konusundaki niyetini beyan etmesinin ardından Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 8 Haziran 1995 tarihinde alınan karar ile Yunanistan'ın kara sularını 6 milin üzerine çıkartması savaş sebebi (*casus belli*) olarak kabul edileceği ifade edilmiştir.

Ege - Doğu Akdeniz Ekseni

Türkiye'nin Kıbrıs'taki caydırıcı askeri varlığının Ege denizinde oldu bittilerin yaşanmasını engellediği ve bu yolla Türkiye ile Yunanistan arasındaki hassas dengelerin korunmasının mümkün olduğu görülebilmektedir. Bu sebeple doğu Akdeniz ile Ege arasındaki bu hayati bağı dikkate almayan Annan Planı çerçevesinde KKTC ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) arasında varılacak bir anlaşmanın kalıcı olması, ya da söylendiği gibi Türkiye'nin Yunanistan ve AB ile ilişkilerin geliştirilmesine katkıda bulunmasının beklenmesi gerçekçi görülmektedir.

Annan Planı kabul edildiği takdirde, KKTC'de konuşlandırılmış olan güçlü Kolordu'nun geri çekilerek, yerine sayıları 6 bini aşmayacak şekilde hafif teçhizatlı ve hareket kabiliyeti oldukça sınırlandırılmış bir askeri birliğin adanın Türk kesimine konuşlandırılacak olması sebebiyle, Türkiye'nin kağıt üzerinde kalacak olan garantörlüğünün Yunanistan'ın takip eden süreçte Ege'de öteden beri atacağı söylediği bazı adımları atmaktan caydıracak bir unsur olmaya devam edeceğini düşünmek mümkün değildir.

Bu durumda Türkiye ile Yunanistan arasında, eğer Ege'deki sorunlara ikili veya çok taraflı görüşmelerle kısa sürede bir çözüm bulunamadığı takdirde, ki Yunanistan hali hazırda kıta sahanlığı dışında başka sorunlar olduğunu dahi kabul etmemektedir, bölgede sıcak gelişmelerin önünün açılması söz konusu olabilecektir.⁵ Bu sebeple Kıbrıs Türkiye'nin güvenliği ve çok yönlü ulusal çıkarları bakımından büyük hayati bir öneme sahiptir.

Kıbrıs'ın Askeri - Stratejik Önemi

Son çeyrek yüzyıl boyunca, Kıbrıs'ın Türkiye açısından stratejik önemi sürekli vurgulanmış olmasına karşın söz konusu stratejik önemin ne olduğu veya nereden kaynaklandığı toplumumuza doğru olarak ve açıkca anlatılmamıştır.⁶ Bu sebeple gerek KKTC hakkında, gerek Türkiye'de sorun farklı bakış açılarıyla değerlendirilmiş ve esasa ilişkin bilgi eksikliği sebebiyle Kıbrıs "Türkiye'nin uluslararası ilişkilerinde ve özellikle AB'ye dahil olma sürecinde önemli bir engel ve ülke ekonomisi üzerinde yük" olarak görül-

⁵ Ege sorunları konusunda kapsamlı bir değerlendirme için bkz. Şule Kut, "Türk Dış Politikasında Ege Sorunu", Faruk Sönmezoğlu, *Türk Dış Politikasının Analizi*, Der Yayınları (Gözden Geçirilmiş İlaveli 2. Basım), 2001, s. 253-270.

⁶ Buna bir istisna teşkil edecek yazı için bkz. Mustafa Kibaroğlu, "Kıbrıs'ın Stratejik Önemi Nerede?" *Milliyet - Entellektüel Bakış*, 29 Ağustos 2000, İstanbul, s. 20;

müştür. Bu bağlamda KKTC Cumhurbaşkanı sayın Rauf Denktaş da “çözümün önündeki engel” ve “Türkiye’yi kendi uzlaşmaz politikaları çerçevesinde kullanan lider” olarak tanıtılmıştır. Yukarıda sözü edilen ve aşağıda detaylı olarak tahlil edilen Kıbrıs’ın stratejik önemi doğru anlaşıldığı ve anlatıldığı takdirde Ada’nın, Türkiye ile Yunanistan arasında bir türlü tesis edilemeyen güven ortamı eksikliği sebebiyle ikili ilişkilerinde önemli bir denge unsuru olduğu ve stratejik öneminin esas olarak buradan kaynaklandığı görülebilir.

Yunanistan’ın Osmanlı İmparatorluğu’ndan bağımsızlığını kazandığı 1830’lu yıllardan yakın geçmişe kadar topraklarını doğuya doğru Türklerin hüküm sürdüğü bölgelere yönelik olarak üç kat genişletmiş olması yayılmacı bir görüntü vermesine sebep olmuştur. Bu gerçeğe rağmen Yunanistan ulusal güvenlik politikalarında sürekli olarak tehditin “doğudan” geldiğini vurgulamaktadır. Burada kastedilen ülke, zaman zaman bazı askeri ve siyasi çevrelerce açıkça ifade edildiği gibi, Türkiye olmaktadır. Bu doğru olmayan, hatta mümkün olmayan bir durumdur.

Tehdit kavramının doğru bir tanımı yapıldığı takdirde görülebilecektir ki “tehdit bir ülkenin siyasi rejimini kontrol edebilecek ya da baskı altına alabilecek, ve/veya topraklarının bir kısmını ya da tamamını işgal edebilecek imkan ve kabiliyetlere sahip askeri gücün varlığıdır”.⁷ Bu tanım çerçevesinde bir değerlendirme yapıldığında, iki ülkenin coğrafi konumları ve siyasi konjonktür sebebiyle, aşağıda anlatıldığı gibi, Türkiye’nin “Yunanistan’ın siyasi rejimini kontrol altına alarak kendi iradesini kabul ettirecek veya topraklarının tümünü ya da bir kısmını işgal edecek” bir askeri girişimde bulunması mümkün değildir. Bu nedenle Türkiye’nin Yunanistan için bir tehdit olarak görülmesi yanlış ve yanıltıcı bir tespittir.

Bir an için Türkiye’nin Yunanistan üzerinde gizli emelleri olduğu ve bunu gerçekleştirmek için sürpriz bir saldırı yapmayı planlayacağı düşünülse dahi görülecektir ki, iki ülke arasında geniş çaplı askeri harekate olanak verecek kadar yeterli kara parçası bulunmamaktadır. Türk askeri birliklerinin, yer yer 30 ila 100 km arasında değişen genişliğe sahip dar ve uzun bir koridor olan Batı Trakya bölgesini hızlı bir şekilde geçerek, Selanik üzerinden Atina’ya inmesi ve Yunanistan’ın siyasi rejimini kontrol altına alması, gü-

⁷ Güvenlik çalışmaları ortamında hakim olan bu tanımın dışında da farklı tehdit tanımları yapılmaktadır. Bir çok unsur tehdit değerlendirmelerine dahil edilmektedir. Ancak, tehdit, tehlike ve risk kavramlarını birbirinin yerine kullanmamaya özen göstermek gerekir.

nümüzde ve görülebilir gelecekte, gerçekleşmesi mümkün olamayacak bir senaryodur.

Öte yandan, Türkiye'nin, Yunan donanmasının denize açılmasını tümüyle engelleyebilecek ve bu ülkeyi adeta karantina altına alarak siyasi iradesini kabul ettirebilecek boyutta çok kapsamlı bir deniz gücü de bulunmamaktadır. Ege denizinin bir çok irili ufaklı ve bir kısmı silahlandırılmış Yunan adalarının bulunduğu çok geniş bir alan olduğu gözönüne getirilmelidir. Böyle bir durumda, Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı askeri yönden mukavemet gösterecek çeşitli imkan ve kabiliyetlere sahip olmasının yanısıra, ülkenin batısındaki Adriyatik denizi sayesinde, çevresinde oluşturulmasından korktuğu olası çemberi kırması mümkündür. Bu sebeple Türk deniz unsurlarının da, iddia edilenin aksine Yunanistan'a tehdit teşkil etmediği açıkça görülebilir.

Benzer bir durum Türk hava unsurları bakımından da geçerlidir. Türkiye'deki üslerinden havalanarak Ege'deki Yunan hava savunma sistemlerini aşmak suretiyle yaklaşık yarım saatlik uçuş mesafesinde bulunan Atina üzerine varacak Türk savaş uçaklarının stratejik noktalara zaiyat vermesi ve bu yolla Türkiye'nin siyasi iradesini Yunanistan'a kabul ettirmesi de gerçekçi bir düşünce değildir.

Yukarıdaki paragraflarda, en olumsuz senaryolar dahilinde bile Türkiye'nin Yunanistan'a bir sürpriz saldırı düzenlemesi yoluyla kendi siyasi iradesini bu ülkeye kabul ettirmesinin, ya da topraklarının kayda değer bir bölümünü işgal etmesinin ne derece gerçek dışı bir yaklaşım olduğu somut örneklerle ortaya konulmuştur. Üstelik, bu senaryolara, Yunanistan'ın AB üyesi olması, her iki ülkenin de NATO içinde müttefik olmaları ve bu sebeple soruna Amerika Birleşik Devletleri'nin ve Avrupa Birliği'nin de müdahil olmaları gibi, uluslararası düzeyde kısıtlayıcı ve engelleyici faktörler dahil edilmemiştir. Senaryolara dahil edilmeyen başka bir unsur da, Türkiye'nin önemli oranda kara ve hava gücünü ülkenin doğu ve güneydoğu komşularına yönelik önlemler çerçevesinde Yunanistan'la çatışma senaryoları dışında tutmak zorunda olduğudur.

Aynı kriterlerle değerlendirme yapıldığında Yunanistan'ın da kara ve deniz gücü yoluyla Türkiye için ciddi bir tehdit teşkil etmediği görülebilir. Ancak Yunan hava gücünün yapısı ve konuşlandırıldığı (ve konuşlandırılabilceği) ortamlar sebebiyle Türkiye'ye yönelik olası bir Yunan saldırısının havadan yapılacağı düşüncesini doğurmuştur. Böyle bir saldırıda Yunan ta-

rafının başarılı olabilmesi ve istediği sonucu alabilmesi için süpriz saldırıda bulunması gerekmektedir. 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'ndan sonra Yunanistan, Ege denizinde Türkiye'nin hemen yakınında kurduğu hava üsleri sayesinde önemli stratejik avantaj elde etmiştir. Olası bir süpriz saldırı durumunda bu üslerden kalkacak olan Yunan hava gücü unsurlarının çok kısa sürede Türk hava sahasına girerek Marmara, Ege ve batı Akdeniz bölgelerindeki stratejik önem arzeden tesislere ve yerleşim bölgelerine yönelik saldırıda bulunması teknik ve teorik olarak mümkün görülmektedir. Türk hava unsurlarının böyle bir süpriz saldırı karşısında harekete geçmesi ve yeterli karşılık vermesi için gereken nispeten uzun sürede Yunan hava unsurlarının Türk topraklarında önemli zaiyat verdirmeleri mümkündür.

Yunanistan'ın Türkiye'ye süpriz bir saldırı yapmasının bir çılgınlık olacağı ve bu saldırıya Türkiye'nin gerekli karşılığı vermek amacıyla Yunanistan'a karşı geniş çaplı bir askeri harekate girişebileceği için Yunan süpriz saldırısı olasılığı anlamsız görülebilir. Ancak, askeri açıdan bakıldığında durum sanıldığı kadar basit değildir. Çünkü, bir Türk-Yunan çatışmasına kesinlikle mücadele etmeyeceğini defalarca açıklamış olan Amerika Birleşik Devletleri ve hatta Avrupa Birliği, Türkiye yeterli karşılık vermeden askeri ve siyasi unsurlarını devreye sokarak karşı saldırıyı etkin bir şekilde engelleyeceklerdir. Böyle bir durumda almış olduğu zaiyatla başbaşa kalacak olan Türkiye'nin Yunanistan ile arasındaki sorunlar yeniden siyasi platformda çözülmeye çalışılacaktır. Bu güçlü olasılık Yunanistan'ın "günü geldiğinde" savaşa yol açabilecek evrivakilere girişmekten sakınmasına yardımcı olmaz. Böylesi bir senaryoyu kesinlikle kabul edemeyeceği için Türkiye'nin Yunanistan'ı caydırması gerektiğine inanılmaktadır.⁸

Türkiye tarafından kabul edilmeyeceğini bilmesine rağmen, Yunanistan'ın Ege'de karasularını 6 milin üzerine çıkartması ve buna bağlı gelişmelerin iki ülke arasında savaşa yol açması durumunda, Kıbrıs adasında konuşlandırılmış 40 binden fazla Türk askerinden oluşan mekanize birliğin Ada'nın Rumlara ait olan kısmına yönelik kapsamlı hareket düzenleyerek bölgeyi kontrol altına alabilecek güce sahip olması, bu ülkenin Ege'deki emellerini gerçekleştirmek istediğinden vazgeçmesini zorunlu kılmaktır. Kıbrıs, bu yönüyle, Türkiye ile Yunanistan ilişkilerinde önemli bir denge tesis edilmesine katkıda bulunmaktadır.

⁸ Bkz. Mustafa Kibaroğlu, "Turkey's Deterrent," *The Bulletin of the Atomic Scientists*, Mart/Nisan 1999, Cilt. 55, Sayı. 2, Chicago, Illinois, s. 3 & 61

Ocak 1996'da Kardak Kayalıkları üzerinde yaşanan ve iki ülkeyi savaşın eşiğine getiren "aidiyet" krizinin hemen ertesinde GKRY yönetiminin 1997 yılı başlarından itibaren ısrarlı bir şekilde Rus yapımı karadan havaya S-300 hava savunma füze sistemlerini Ada'nın güneyindeki Baf askeri hava üssü çevresine yerleştirmek istemesi, Türkiye ile Yunanistan arasındaki dengenin önemli ölçüde bozulması anlamına geleceği için ciddi bir kriz yaşanmasına yol açmıştır. S-300'lerin adaya konuşlandırılmak istenmesine Türkiye tarafından çok sert tepki verilmiştir.⁹ Nitekim, Türkiye'nin kararlı tutumu sayesinde Rum Kesimi söz konusu silah sistemini adaya konuşlandırma iddiasından vazgeçmiştir. Ancak, S-300 füzelerinin Yunanistan'a ait Girit adasına konuşlandırmış olması sorunun tam olarak çözüldüğü anlamına da gelmemektedir. Kıbrıs Rum Kesimi ile Yunanistan arasındaki köklü yakınlığın yanısıra ortak askeri doktrin çerçevesinde zaman içinde nasıl bir işbirliği sergileyebilecekleri ve S-300 füzelerinin bu çerçevede nasıl kullanılabileceği yakinen takip ve tahlil edilmesi gereken bir konu olarak ortada durmaktadır.

AB'nin Rolü ve Annan Planı

Kıbrıs adasında bulunan Türk askerlerinin bir kısmının ya da tümünün geri çekilmesi ve Ada'nın bütünüyle silahsızlandırılması yönünde bir çok kez uluslararası girişimlerde bulunulmuştur. Ege'de var olan sorunlar iki ülke arasında hukuka ve hakkaniyete uygun olarak çözülmeden, Yunanistan'a karşı etkin caydırıcılık sağladığına inanılan bu askeri gücün geri çekilmesi ya da çok alt seviyelere indirilmesi yönündeki taleplere Türkiye olumlu cevap vermemiştir. Bu gibi girişimlerle Türkiye'nin kendisine karşı elinde bulundurduğu güçlü kozu etkisiz kılamayacağını gören Yunanistan, konjonktürel gelişmeler sonucu ortaya çıkan fırsatları değerlendirme yoluna gitmiş ve önemli ölçüde sonuç almıştır.

Varşova Paktı'nın dağılmasıyla iki kutuplu sistemin yıkılması ve Sovyetler Birliği'nin parçalanması sonrası dönemde özellikle iki Almanya'nın birleşmesi ve ortaya güçlü bir şekilde çıkan bu ülkenin Avrupa Birliği'ni doğuya doğru genişletme kararlılığını sergilemesi, Yunanistan için kaçırılmaz bir fırsat yaratmıştır. Avrupa Birliği içinde alınacak kararları veto etme yetkisine sahip olan Yunanistan, başta Almanya olmak üzere AB'yi oluşturan bir çok ülke açısından büyük önem arzeden, Birliğin doğuya doğru ge-

⁹ Bkz. Mustafa Kibaroglu, "Cyprus S-300 Missile Plan Puts Turkey Under the Gun," *Defense News*, 3-9 Agustos 1998, Cilt. 13, Sayı. 31, Springfield, Virginia, USA, s. 19.

nişlemesi sürecine GKRY'yi de dahil etme girişimlerine başlamıştır. 1960 yılında Kıbrıs devletini kuran temel anlaşmalara aykırı olacağı için Türkiye'nin üyesi bulunmadığı bir kuruluşa GKRY'nin üye olmasına başta sıcak yaklaşmayan AB'nin önde gelen ülkeleri, zamanla Yunanistan'ın "genişlemeyi veto etme" santajı ile karşılaştıklarında buna boyun eğmekten başka bir davranış sergileyememişlerdir.

GKRY'nin tek başına AB'ye üye olmasının Ada'nın kuzeyindeki Türk askeri varlığını ve onun yarattığı caydırıcılığı ortadan kaldıramaya yetmeyeceğini anlayan Yunanistan, KKTC'nin de bir formül dahilinde AB'ye güney ile birlikte üye olmasını sağlamaya yönelik girişimlerde bulunmuştur. Bu ve benzeri diğer bir dizi uluslararası girişimler sonucunda 2002 yılı Kasım ayında, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan'ın adıyla anılan, ancak İngiliz hükümetinin Kıbrıs özel temsilcisi Sir David Hannay tarafından kaleme alınmış olduğu artık herkes tarafından bilinen, son derece detaylı bir Plan ortaya konulmuştur. Annan Planı, önceki benzer girişimlerle karşılaştırıldığında, en ayırt edici unsur olarak, Ada'daki Türkler ve Rumlar tarafından birlikte kabul edildiği ve yürürlüğe konulduğu takdirde her iki toplumun da Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında Avrupa Birliği'ne girmeleri kaydını içermektedir.

Kıbrıs sorununda esasa ilişkin tüm unsurlar hakkında oldukça detaylı önerilerde bulunan Annan Planı, askeri alanda da kapsamlı talepler içermektedir. Plan'da "askersizleştirme" başlığı altında kaleme alınan öneriler "tüm Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk askeri güçlerin, seferi birlikler dahil olmak üzere feshedilmesini, hiçbir paramiliter veya seferi birlikler olamayacağını, vatandaşlara paramiliter eğitim verilmeyeceğini" öngörmekte ve "uluslararası garantiler ve izleme" başlığı altında da "tüm rütbeler dahil olmak üzere, herbiri 6,000'i aşmayan Yunan ve Türk birliklerinin sırasıyla Kıbrıs Rum Devleti'nde ve Kıbrıs Türk Devleti'nde konuşlandırılmasına müsaade edileceğini" şarta bağlamaktadır. Plan, Anlaşma'nın yürürlüğe girmesinden beş ay sonra Ada'daki askeri kuvvetlerin feshedilmesine başlamasını ve sürecin iki yıl içinde tamamlanmasını öngörmektedir.¹⁰

KKTC topraklarında hafif donanımlı ve hareket kabiliyeti oldukça kısıtlanmış, daha ziyade asayiş konularıyla baş edebilecek çapta düşük seviyelere indirilmiş Türk askeri varlığının önceki bölümlerde ifade edildiği şekilde Yunanistan'ı caydırma yeteneğini devam ettirmesi mümkün görülme-

¹⁰ *Kıbrıs İçin Annan Planı: Vatandaşın El Kitabı*, Uluslararası Barış Araştırma Enstitüsü (PRIO), Oslo, 2003, s. 47-50.

mektedir. Bu durumda Yunanistan Ege'de karasularını Türkiye'nin hayati çıkarlarına ciddi darbe vurabilecek şekilde genişletmesi yönünde bir maceraya girişmesi daha beklenir bir gelişme olabilir.

Annan Planı'nın gerek KKTC, gerek Türkiye tarafından bazı kesimler tarafından sıcak karşılanmamasının ardında, egemenlik ve iki kesimlilik gibi siyasi konularda yaşanan anlaşmazlıklar kadar mülkiyet değişimi ve nüfus hareketleri gibi toplumsal ve ekonomik konuların yaratacağı yüksek maliyetler de etkili olmaktadır. Ancak, esas belirleyici unsurun, Yunanistan'a karşı önemli bir caydırıcı güç olan Ada'daki Türk askeri varlığının Plan çerçevesinde çok düşük seviyelere indirilmesi zorunluluğu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Gerek Türk toplumunun gerek dünya kamuoyunun Türk askeri varlığının Kıbrıs'ta konuşlandırılma gerekçesi hakkında doğru bilgilendirilmeleri ve bu yolla Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerde belli bir istikrar sağlayıcı rolü vurgulanmalıdır. Bu yapılmadığı takdirde yanlış değerlendirmelerin önünü almak mümkün olmayabilir.

Sonuç

Bu yazının amacı Türkiye ile Yunanistan arasında var olan sorunların gerçekçi bir yaklaşımla tahlili yapılarak Kıbrıs sorunu ile bağlantısı kurulmaya çalışılmış ve iki ülke arasında kalıcı barış, huzur ve istikrarın sağlanması ve devamlı kılınması bakımından Kıbrıs'ın arzettiği stratejik önem özellikle vurgulanmıştır. Kıbrıs adası üzerinde bulunan Türk Silahlı Kuvvetleri'nin varlık sebebi doğru tahlil edilmeden Anna Planı çerçevesinde varılacak bir "çözümün" Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanmakta olan nispeten istikrarlı ilişkilerin sarsıntı geçirmesine sebep olabileceği hatırlanmıştır.

Bu çalışmada hakim olan kuşkucu yaklaşıma karşın, Yunanistan ve Türkiye yakın gelecekte Avrupa Birliği'nin eşit düzeyde üyeleri olacaklarını öngörerek aralarında kalıcı güven ve barış tesis etmek için öncelikle siyasi alanda kuşku yaratan hamasi söylemlerden sakınmalıdırlar. Ancak, esas olarak, Yunanistan'ın Türkiye'den başka ABD ve Rusya Federasyonu'nun dahi karşı çıkacağı "Ege'de karasularını 12 mile çıkartma" hayalinden ve Ege adalarını silahlandırmaktan vazgeçtiğini açıklaması ve bununla eş zamanlı olarak Türk askeri unsurlarının da Kıbrıs'taki varlığını en alt düzeye indirilmesi (ya da tümünden geri çekilmesi) talebinde bulunması iki ülke arasında güven ortamının oluşmasını ve sürmesini sağlayabilir. Bu durumda artık aynı ailenin fertleri olacak Türk ve Yunan halkları arasındaki barış Kıbrıs adasına da muhakkak sirayet edecek ve orada da bulunacak siyasi çözümün kalıcı olmasını sağlayacaktır.